

Za Muránskou Venušou

Homry a blesky nad Kľakom... a noc na krku. A ako záchranu – zvalené lesné krmidlo. Sotva sme dokončili prístrešok a pripievnili celtu posledným uzlom, otvorilo sa nad nami nebo. Búrka sa s nami pohrávala celú noc. Až za hmlistého svitania sme podľa stóp a obrovského lajna zistili, že sme bivakovali rovno pri medvedom chodníku. Boli sme v správny čas na správnom mieste...

Text: Jarek Křiváček, foto: Filip Chludil

Čarovná Muránska planina (táto bola od 13. storočia poľným revtom uhorských kráľov) sa nachádza v západnej časti Slovenského národného parku. Významná výšinná jej územia tvorí rozsiahla výpencová planina, z čoho logicky vyplýva, že toto územie oplýva bohatými porovými i podzemnými krásnymi útvarmi. Význam zvláštného mena Muránska musíme hľadať v dávnych dobách. Podľa jazykovedcov napríklad (podľa slovenského jazykovedca Simona Ondruša) je slovo Muráns staroslovenského pôvodu: slovo – morav, murav, muran či moran – vni znamenalo zavojené, močaristé miesto. Intenzívny prírodovedný výskum Muránskej planiny sa začal už na prelome 18. a 19. storočia, keď táto atraktívna lokalita prilákala naj významnejších prírodovedcov (napr. F. Foetterleho, G. K. Zechterera-Laskomerského, G. Reussa, L. Bartolomejeda, L. Grenera, S. Koppöka a mnohých ďalších). Prvým malom, ktorý sa zaoberoval za ochranu Muránskej planiny, bol už v roku 1938 Pavel Šillingier. Prvá rezervácia v oblasti Muránskej planiny bola vyhlásená v roku 1953 (rezervácia Suché doľy).

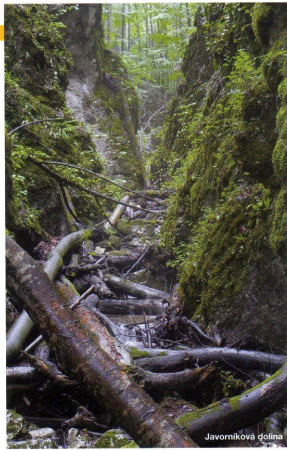
V roku 1976 bola vyhlásená Chránená krajinná oblasť Muránska planina; 23. septembra 1997 bola táto lokalita na ploche 20 318 hektárov dokonca vyhlásená za národný park. V roku 2004 bolo územie Muránskej planiny zahrnuté do národného územia európskeho významu a je navrhnuté na začlenenie do európskej sústavy chránených území známých pod názvom Natura 2000. Na území národného parku trvale žijú vtáky veľké karpatské šelmy – medveď, vlk, rys ostrovid, divoká mačka i vydra riečna; z divočiny tu hneďa orel skalný i kňúravy. Aj flóra Muránskej planiny je veľmi bohatá a zaujímavá; najväčší záujem na seba púta endemity lykovec muránsky (Daphne abscondita), vďaka ktorému, ktorý nerastie nikde inde na svete – na Muránskej planine sa mu darí (a prekrásne kvitne) v puklinách neprístupných skál; lykovec muránsky je reľefným reliktom, ktorý na prelomí milióny rokov a prežil aj posledné zafasenie. Muránska planina je aj dnes oázou takmer neporušenej prírody, ktorej sa, našťastie, vyhýbajú turisti; kvôli tomu (pokiaľ sme – okrem výstupu na hrad – stretli iba jedného turistu).

MURÁNSKY HRAD
Pod Muránskom, pod tým hradom dolina bivolov. Z času na čas do nej nazre Murienka z obloha. (Samo Chalupka)

Zrúcanina Muránskeho hradu sa vypína nad obcou Muráň (do výšky 938 m. n. m.) na neprístupnom výpencovom brehu Cigánka. (O tomto hrade som sa dozvedel

pred viac ako štyridsiatimi rokmi pri čítaní Jiráskovho Bratisva Tragická láska hajtmána Talafúsa ku krásnej, ale zradnej Márii – čo rozmetilo moju deťskú fantáziu. Prvé významy o existencii významného hradu nájdeme v roku 1271 (ako „castrum Mwan“). Neodbytný hrad patril mnohým majiteľom – v 15. storočí naozaj Janovi Jiráskovi z Brančova a jeho bratrom. V prvej polovici 16. storočia tu panoval lípeľný rytier Matej Bašo (bol popravený v roku 1549). Neskôr hrad vlastnil bohatý rod Štábovcov a František Wessclényi, ich rýchly spoločenský vzostup – rovnako rýchly pád po nevydarenom povstaní i potupný koniec Muránskej Venuše /1667/ – sú výborným námetom na filmový štítok. Vári niekedy nájde svojho Juraja Jakubiska. V roku 1702 postihol hrad Muráň rozsiahly požiar a odvtedy – kedyś pyšné sídlo – chátralo. Z akého hradu je čarokrásny pohľad nalet na kráľovce kráľovce, ale aj ďaľšie na krajinu, podobne ako zo skalnatého vrcholu výpencového brehu Cigánka (935 m. n. m.), ktoré sa nad obcou Muráň vypína ako hromofa očka. Na výpencovo-dolomickom brehu rastie aj vzácny endemit lykovec muránsky. Práve k tomuto skalnému útvaru a k prípadu pod nim sa viaže zaujímavá povesť. Kapitán Muránskeho hradu zahorel kedyś vášnivou láskou k cigánskej dievčine a oženil sa s ňou. Tvrdý vojenský chlieb ho však často múl zdžovať sa mimo hradu a jeho

Javorniková dolina

kráľovca, ale žiadostivá žienka mu bola nevenná. Zafúfky kapitán ju potrestal za jej záľuby naozaj tvrdo – zhodil ju zo strmého útesu na dno priepasti. Odvtedy nazývajú ňadla skalné brale – Cigánka.

CIGÁNKA
Na Muránskom zámku zahli Cigánka. Hej nebola to Cigánka, ale kapitánka... (Tudová pieseň)

Skrýté tajomstvo
Milujem diela škótskeho gemálneho land-artistu Andyho Goldsworthyho. A tu, na okraj Muránskej planiny,

ako keby som sa stretol s jeho dieťom: najprv krásnym prenosom sa vnie ako magická cestička fantázie bežnostne meandrujúce suché koryto akési bájnej bystriny. Krivokaly byty výpencový chodník vedie k zakázanému pokladu: k útesu Javorníkovej doliny. Javorníkovej doliny považujú guráni prírody za najazývajú skvost. V minulosti ňou dokonca viedli turistický zradený chodník, ten však už dávno nerastie. Javorníkovej dolina je turisticky neprístupná a porošiť sa jej nebezpečnou krišou možno iba vtedy, keď to pismone poviši Správa Národného parku Muránska planina v Revuckej.

Py celonočnej búrke a nekonečných lejakoch voda v bystrine pretekajúca Javorníkovo dolinou neprerušne stúpa. Kláke balvany, vývraty, veselé vodopády, prepádajújúce sa cez skalné práhy – nádherná „cesta zarubaná“... Úzúky kaňon zarezaný do strmých svahov vznikol činnosťou krasových vôd a jeho tajomstvo stráňa nádherné stáné moky. Skalné mý a tajomne

jaskyne – niektoré so zritenými stropmi a skalnými úkmitami, a tiež jaká toľha je to vedľa „za obzor“. Nevie, či spievajúci básnik Jarek Nobavica navštívil žrebčie na Veľkej lúke, ale slová jeho piesne navesťujú. Je sa tu tulla aspoň vo svojej fantázi... Keď som uvidel stádo koní pasúce sa na zelených šľavnatých pastvinách, strážených honcami v sedľoch, hneď mi bolo jasné, že keby som sa narodil ako kôň,

Béžli béžli bez uzdy a sedla/ krajina lúka a hneď speť to čert jaká toľha je to vedľa „za obzor“. Nevie, či spievajúci básnik Jarek Nobavica navštívil žrebčie na Veľkej lúke, ale slová jeho piesne navesťujú. Je sa tu tulla aspoň vo svojej fantázi... Keď som uvidel stádo koní pasúce sa na zelených šľavnatých pastvinách, strážených honcami v sedľoch, hneď mi bolo jasné, že keby som sa narodil ako kôň,

čelil by som ňí? Práve tu na Veľkej lúke 12. júna 1950 bol zalamový žrebčie, kde sa chovali ľadné kone pre naše hospodárstvo a pre armádu. Kráľovinná buclia z plmenia mečík. Jontling a halling tu vyhlásili nové plmeno. Šľachtická práca sa vydarila: v roku 1995 bol medziňozný uznávaný chov „arika muránskeho“ a od roku 1997 bol na Veľkej lúke vyhlásený chov génovej rezervy tohto kónského plmenia.

„Já viděl divoký koně...“
... béžli soumrakem/ vzduch těžký byl a divně tóněl/ tabáček/

preštudovali mapu, mohli sme ešte nejaký ten kilometer zosťupť a uchyťť sa na sedlové poľanu Nani Kľakové do príjemnej turistickéj línie, ktoré – podľa vzoru škandinávskych otvorených zrubov – štedro poskytuje útočisko osamelým pútnikom.

Toľko tajomných zákutí
O Muránskej planine by sa dala napísať celá kniha (ved sa už aj o nej popísal kniha). Bivakové pútnikovi hrdzo ponuka veľa zaujímavých skalk: skalnatú Poludnicu (so vzácnym tisom a mnohými ďalšími rastlinnými skvostami) – a s nádhernou výhladkou na Muránsky hrad; výpencový skalnatý lrebeč Šarčatku (s krásnymi javmi a rastlinnými pokladmi); pitnatoý potok Dudlavku, ktorý sa prediera skalnatým kaňonom medzi strmými skaliskami Matej a Veľkej Sněžky; Hrdzavú dolinu s rašeliniskom a so vzácnou rošičkou a s najvyšším výskytom kosodreviny... Výpočet tajomných zákutí a prírodných pokladov akoby ani nemal konca.

Patrná a guru všetkých horských túlakov Miloslav Nevrlý nazýva Muránsku planinu „krajom strmých zrubov a mradných jaskýň“. „Tíe riadkov by nestačilo na všetky krásy a zaujímavosti Muránskej planiny!“, píše Miloslav Nevrlý v knihe Najkrásia žienka. „Aš najzaujavnije nazve planinu Slovenska, zarastené – na rozdiel od veľkej časti Juhoslovenského krasu – až po hrebene nádhernými lesmi. Závrty porosené bištinami, staré jaskýň, skalné zrubý a steny výšvry, vodné prepadliny. Všetko je čižne strmé, pri výstupu na Veľkú a Malú Stožku z dolina Hronca či Dudlavky ako keby si stúpil do „orlieho hniezda“! Malčipúce – perunskéj pernosti divných lískov. A so veľkej výške nad Stožkami naozaj kráži – skalný orol! Druhohorný výpencový krah je asi 15 x 6 km veľká, stovky metrov macká.“
„Tíe riadkov by nestačilo na všetky krásy a zaujímavosti Muránskej planiny!“, tvrdí mladý a chlapenský sedemdesiatnik Miloslav Nevrlý. Neostáva nič iné ako pričať, neostáva nič iné ako nádhene sľhávať... ■

Onuže a odolné kene si celý rok veku na pastvinách a prechádzajú tu aj intermedijné výškovky pre príkú v lese – stábovnie drevá. Keď som sa zveril pracovník žrebčieho so svojou túbou – byť koňom na Muráň, zasmiali sa. V kónskom raj by som si vraj poboká hsa čyri roky – potom si odolná chlapič už na predaj. A ktovič, k akému kapčovi by som sa dostal. V auguste sa kaddorčne na lískach pri Muránskej Lehotě koná populárne „Rodeo Muráň“.

Osamelé chodníčky
Pri našich cestách muránskou divočinou sme si do výšiny uživali voľnej a slobodnej samoty, podobne ako mohutní jelenia zver, ktorí sme často pozorovali. (Vári jediným rozčarovanim bolo pre nás na niekoľkých kmoch nešťastných cestách stretnutie s nákladnými autami naplno naloženými kmečmi stromov. V Národnom parku sa stále intenzívne ňáľ.) Za rácestím „Snudár“ (s vynikajúcou pitnou vodou) pri bývalej hornej sme

navštívili Eadovú jamu – krásny závrť a potáčujúcu chodňou, kde sa občas aj v spomnom tne drží ľad. Po tohorončej neobvykle teplej zime však nebolo po ľade ani stopy. Na cestičke nad Stožkami smerom na Kľak mój malmarit Fran objavil veľa trús – valec jelinej sevi – a oncelho krížoval nudu cestu stopu stáneho medveďa. Ako je už zrejme z úvodu reportáže, pri najvyššom vrchole Muránskej planiny – Kľaku (1409 m. n. m.) – nás čakalo símeň a búrka. Keby sme si ľepšie

V Javorníkovej doline môžete vidieť napríklad vzácne moky či modro zafarbené šlianičky karpatské.